

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het Surma stokduel: sport en ritueel geweld

Abbink, G.J.

Citation

Abbink, G. J. (1997). Het Surma stokduel: sport en ritueel geweld. *De Baobab*, 12(3), 15-20.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/9123>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/9123>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het Surma stokduel: Sport en ritueel geweld

J. Abbink

(63) 301.185.12 Suri

794

Dr. J. Abbink is antropoloog en gespecialiseerd in Ethiopië. Hij is verbonden aan het Afrika Studiecentrum te Leiden.

De 'nationale sport' onder de Surma in zuidwestelijk Ethiopië is het stokduel tussen jonge, onge-trouwde mannen. Duelleren in collectieve vorm is op zichzelf geen fenomeen dat alleen gevonden wordt bij de Surma. Het is een vrij algemeen voorkomend verschijnsel, zowel elders in Afrika (de Murle en Didinga in Soedan; de Higi in Kameroen (Otterbein 1994)), als in Azië (op Okinawa) en Europa (in de Italiaanse stad Siena, tot op de dag van vandaag).

Let wel: ik heb het hier niet over het individuele duel 'om de persoonlijke eer', zoals bijvoorbeeld in het negentiende-eeuwse Europa veel voorkwam. Ook laat ik de informele gewelddadige confrontaties onder *gangs* of straatjongeren onbesproken. Hoewel het ook hier vaak gaat om krachtmetingen tussen afgebakende groepen met bepaalde minimumregels (zie o.a. Linger 1993 over de *briga*, het Braziliaanse straatgevecht), is het Surma stokduel meer een institutie, een duidelijk geworteld cultureel verschijnsel.

Men zou kunnen zeggen dat het Surma stokduel in zekere zin alleen een 'locale expressie van de universele neiging tot lichamelijke krachtmeting tussen structureel gelijkwaardig geachte groepen' is. Wat echter de Surma-variant van het duel interessant maakt, is de culturele vormgeving ervan en de sociale rol die het speelt in de

Surma-samenleving. Daarnaast zijn de recente ontwikkelingen met betrekking tot deze 'sport' een goede graadmeter voor veranderingen die in de Surma samenleving optreden. Op deze veranderingen wordt nu niet verder ingegaan, maar zie eventueel Abbink 1995a.

De Surma

De Surma wonen in het laagland aan de rand van het Ethiopische hoogland en leven van landbouw en veeteelt. Ze bestaan uit twee groepen, die zichzelf Chai en Tirma noemen (zie ook *Baobab* 1 (1996), pp. 27-31; ook in *Baobab* 2/3 (1994) stond een artikel over de Surma). Hun vee is voor hen van het grootste belang voor het dagelijks leven. De Surma geven blijk van een sterk zelfbewustzijn tegenover de groepen die hen omringen, zoals de landbouwende Dizi en de dorpsbewoners in het hoogland. In levensstijl en ritueel onderscheiden ze zich sterk van deze buurvolken. Ook in taalkundig opzicht zijn er verschillen; de onmiddellijke buurvolken spreken Nilotische, Semitische of Omotische talen, terwijl de taal van de Surma samen met een paar andere talen uit de wijdere regio tot een familie gerekend wordt die tegenwoordig meestal met de naam 'Surmisch' aangeduid wordt. Nilotisch en Surmisch horen op een hoger niveau overigens beide

tot de Nilo-Saharaanse taalfamilie. Het meest verwant zijn de Surma met de Mursi, een groep van ca. 5.000 mensen die één dagreis van hen vandaan leven, aan de andere oever van de Omo-rivier. Ook zij kennen het stokduel (zie Turton 1978).

Rondom de Surma is een ware toeristische mythologie ontstaan, die vooral gevoed wordt door een artikel van Beckwith en Fisher in *National Geographic Magazine* in 1991, waarin de Surma als 'edele wilden' met een 'pittoreske cultuur' worden gepresenteerd. Een van de gewoonten die de Surma zelf telkens weer aanvoeren als typerend voor hun manier van leven is de *thaginé*, het stokduel met ceremoniële aspecten. In het genoemde artikel figureert met name deze gewoonte, die gekarakteriseerd wordt als 'spectaculair, kleurrijk en fotogeniek'. Vaak wordt door buitenstaanders ten onrechte beweerd dat het bij dit duelleren een gevecht om de meisjes betreft, wat het verschijnsel natuurlijk nog fascinerender zou makten.

De setting en de voorbereidingen

De wedstrijden worden gehouden gedurende een periode van vier à zes weken. Men kiest een grote open plek buiten het dorp als strijdperk. Zowel deelnemers als toeschouwers – vooral de tienermeisjes – zorgen ervoor dat ze er op de dag van een duel goed uitzien, met hun beste kleding, sieraden, kralendecoraties en lichaamsbeschildering. De belangrijkste duels van het jaar vinden plaats in de periode tussen november en januari, na het binnenhalen van de

belangrijkste oogsten van sorghum en mais. De deelnemers kunnen het zich dan min of meer veroorloven om gewond te raken, omdat in deze periode geen optimaal beroep wordt gedaan op hun arbeidskracht. Het vee heeft dan bovendien nog net genoeg weidegrond en water om vijf tot zes weken op één plaats te kunnen blijven en kan het met minder toezicht stellen, waardoor de jonge mannen naar de dorpen kunnen komen om met de stokgevechten mee te doen. In de maanden april en mei, na het planten van de gewassen, is er weer een periode van duels, maar deze zijn minder intensief.

De Surma-maatschappij bestaat uit een aantal territoriale eenheden of dorpsgemeenschappen die tevens fungeren als veehouderscollectieven. Deze worden *buran* genoemd. De belangrijkste vechters zijn jonge mannen van de jongere leeftijdsklasse, afkomstig uit verschillende *burans*. Twee leden uit dezelfde *buran* kunnen niet tegen elkaar vechten; leden van eenzelfde clan kunnen dat wel, mits ze in verschillende *burans* wonen. Afwisselend nodigen de *burans* elkaar uit voor een duel. De gevechten vormen overigens géén onderdeel van initiatieriten of aanverwante rituelen, noch een middel om conflicten te beslechten.

Het feitelijke vechten wordt gedaan met lange stokken, *dongen* (enkelvoud *donga*), die gemaakt worden van het harde, rechte hout van de *kallochi*-boom (*Grewia mollis* Juss.). Deze *dongen* zijn 2,10 tot 2,40 meter lang. Geen enkel ander wapen of object is toege-

staan in duels of gevechten tussen Surma onderling.

Bij de duels komen de verschillende partijen elk met een aantal zeer goede strijders. Alleen deze topkandidaten hebben het recht om een speciaal vechttuniform te dragen. Dit bestaat, naast uiteraard de *donga*, uit een sterke, van sisalgras geweven helm, leren beenbeschermers, voetbanden, dikke katoenen banden voor nek en borst, banden van hyena- of leeuwenvel rond het middel, een handschild, en een ijzeren koebel of een aantal kleinere belletjes. De bijbehorende armversierselen zijn gemaakt van rundleer en het haar

Uit: African Ark,
Carol Beck and
Angela Fisher

van de staart van een os of een stier.

Wanneer de kandidaten met hun supportergroep bij de arena arriveren, worden speciale liederen gezongen. Rondom de arena hebben zich dan al honderden toeschouwers verzameld; ze hebben eten en drank meegenomen om de dag door te komen.

De regels

De duels worden gehouden onder toezicht van een aantal oudere scheidsrechters (*oddá*), die zelf niet meer duelleren. De strijd tussen de teams verloopt als een laddercompetitie. De wijze van duelleren is strikt gebonden aan regels; er zijn regels voor de manier waarop men de stok dient vast te houden en te gebruiken, en er is bepaald hoe lang de gevechten mogen duren, wie tegen wie vecht, en wanneer dat precies gebeurt. Men probeert bijvoorbeeld te verhinderen dat twee dezelfde personen meerdere duels uitvechten. Ook wordt gepoogd de omstanders niet met hun eigen duels te laten beginnen: de meeste mannelijke toeschouwers hebben namelijk hun eigen stokken meegebracht en neigen er soms toe zichzelf in de competitie te mengen. Een gevecht is beslist als de tegenstander tegen de vlakke is gewerkt, of zo moe en gewond is dat hij niet meer zonder gevaar voor ergere verwondingen met het duel kan doorgaan.

Hoewel diepe vleeswonden en botfracturen herhaaldelijk voorkomen, wordt het per ongeluk invalide slaan of doden van de tegenstander als een ernstig vergrijp beschouwd. Als zoiets gebeurt, wordt het duelleren onmiddellijk gestaakt

en keert iedereen terug naar huis. De religieuze leider(s) proberen vervolgens de zaak te sussen. Een dergelijk sterfgeval geldt namelijk als moord en vereist een compensatiebetaling aan de familie van het slachtoffer, waarvan de hoogte na vaak moeizame onderhandelingen wordt overeengekomen. De partijen van dader en slachtoffer verkeren zodoende voor langere tijd in een staat van spanning, die tijdens latere stokduel-wedstrijden op onvoorspelbare wijze tot uiting kan komen.

Het verloop

Tijdens de dag van de *thaginé* vinden tientallen gevechten plaats, die elk echter hooguit drie minuten duren. De belangrijkste duels vinden uiteraard plaats tussen de geüniformeerde topkandidaten. Met name eerder op de dag worden weliswaar allerlei secundaire gevechten gevoerd, maar de resultaten hiervan tellen niet mee voor de eindoverwinning. Er nemen vaak drie of vier partijen deel, die afkomstig zijn uit verschillende *burans*. Aan het einde van de laddercompetitie blijven twee kandidaten over voor het eindduel, dat het sluitstuk van de dag vormt.

Vrouwen en meisjes zitten op enige afstand van de arena en slaan de duels niet rechtstreeks gade. Ze laten zich echter voortdurend informeren over het verloop van de gevechten. Wanneer de winnaar van de dag bekend is, wordt hij op een speciaal houten platform naar de meisjes gedragen, als het ware om zich te presenteren. Het is echter niet zo – zoals door waarnemers als Beckwith & Fisher (1991) ten onrechte wordt

gedacht – dat de meisjes dan mogen kiezen wie van hen de winnaar tot vriend of huwelijks-partner zal nemen. Wie wiens aanstaande echtgenoot is, is namelijk allang van te voren bekend. Aan een huwelijk gaan lange onderhandelingen vooraf tussen families; het meisje kan hierover niet alleen beslissen. De dueldagen zijn in dit opzicht geen huwelijks- of relatiemarkt, maar hoogstens een gelegenheid tot 'zelfpresentatie' van jonge mannen die op het punt staan te trouwen en een eigen huishouden te beginnen. Deze presentatie is in feite tevens een bevestiging van de identiteit van de *buran* waartoe de winnaar behoort.

Achtergrond en interpretatie.

Enkele aspecten van de *thaginé*-duels zijn opvallend. Ten eerste is deze vorm van duellieren duidelijk een sport, gezien het wedstrijd-karakter, de regels, het opgebouwde prestige van de winnende groep en de populariteit van de winnaars. Het individuele aspect is echter sterk ingebed in een geheel van sociaal-culturele waarden. Het duellieren is bij uitstek een Surma (en Mursi) groepsgebeuren; leden van naburige volken kunnen niet meedoen. De duels worden gehouden tussen lokale groepen die met elkaar samenleven en dus economisch en sociaal op elkaar zijn aangewezen. Het duellieren is zodoende een soort *ritual of belonging* van de Surma-gemeenschap, met andere woorden, iedere rechtgeaarde Surma jongen moet eraan hebben deelgenomen. De jongeren kunnen hun gevoel van eigenwaarde ermee versterken

en hun persoonlijk prestige ermee opbouwen. Maar, nogmaals, hoe-wel de duels duidelijk krachtmetingen zijn tussen individuen in eenzelfde leeftijdsklasse, treden deze individuen op als vertegenwoordigers van hun groep, de *buran*. Het zijn ten diepste de *burans* die onderling strijden. Dat juist de jongere ongetrouwde mannen de feitelijke gevechten voeren, hangt samen met het feit dat zij zichzelf publiekelijk willen tonen als sociaal capabele bijna-volwassenen, zoals hierboven beschreven staat.

Ten tweede zijn de duels voor de meeste deelnemers in psychologische zin de eerste serieuze gelegenheid om de fascinatie voor geweld – zij het in beperkte, getemde vorm – te verkennen. De ouderen en de religieuze leiders der Surma moedigen de jongens aan om hun kracht te testen en vechtervaring op te doen in deze duels.

Ten derde, vanuit een culturele invalshoek bekeken, construeert deze vorm van duellieren ook idealen van mannelijk rolgedrag in de Surma-samenleving, door ouderen en jonge vrouwen te imponeren. De *thaginé* vat de sociale en gender-identiteit van de deelnemers als Surma-mannen als het ware samen.

Ontsporing

De jonge duelleerders geven een min of meer beheerste voorstelling van ritueel geweld. De *thaginé*-duels in de hierboven beschreven 'klassieke' vorm zijn daarmee een voorbeeld van gedomesticeerd geweld; agressieve impulsen van jonge mannen kunnen worden

uitgeleefd, maar op een voorspelbare en aan duidelijke regels gebonden manier. In tegenstelling tot veel geweld in het jongeren-circuit en in criminele kringen in onze eigen samenleving is er bij de Surma geen onderliggende dreiging van moord en doodslag, verminking en wreedheid. Het gaat om een oefening in strijden, een sport die mensen van verschillende territoriale, maar socio-cultureel gelijksoortige groepen bijeenbrengt.

Als er onverhoopt een dode valt, verandert de sportarena echter in een echt slagveld, wat uiteraard niet de bedoeling is tussen Surma onderling. Er is helaas op dit moment sprake van een zorgelijke ontwikkeling in de praktijk van de *thaginé*. Scheidsrechters hebben de laatste jaren steeds meer moeite om de gevechten in de hand te houden en de omstanders te kalmeren. Tijdens de duels wordt er vaak door toeschouwers, dat wil zeggen door personen die op dat moment niet in de arena zelf vechten, agressief gedrag vertoond. Men valt buiten de normale procedures om mensen van de andere *buran* aan, verbaal dan wel met de stok. Veel mannelijke deelnemers nemen zelfs hun automatische geweer mee en beginnen te schieten zodra hun kandidaten verliezen. Hierdoor is de *thaginé*-arena tegenwoordig een vrij gevaarlijke plek geworden. Af en toe gebeuren er ernstige ongelukken, wanneer omstanders geraakt en in het ergste geval zelfs gedood worden door rondvliegende kogels.

Deze ontsporing, die ook door de oudere Surma als zodanig

gezien wordt, zou een tijdelijk verschijnsel kunnen zijn, als resultaat van het feit dat automatische wapens pas de laatste tien jaar massaal zijn ingevoerd onder de Surma, waardoor de sociale positie van de jongere leeftijdsklasse aan het veranderen is. Het is echter van het grootste belang dat de oudere generatie, dat wil zeggen de 'regerende' leeftijdsklasse, de acceptatie van de regels van het spel weet te herstellen, zodat de *thaginé* niet blijvend ontaardt van sport in vechtpartij of gewapend conflict. Wanneer dit niet lukt, dreigt het stokvechten tot grote onderlinge verdeeldheid in de Surma-samenleving te leiden, en zou het kunnen verdwijnen doordat men vanwege het gevaar het duelleren mijdt.

Het klassieke *thaginé*-duel mag dan een cultureel gekanaliseerde uitleving van agressie zijn, het is niet *per se* zo dat agressie hier in goede banen wordt geleid en werkt als een gunstig sociaal 'afreageermechanisme'. Dit is te functionalistisch geredeneerd: men kan ook stellen dat juist het bestaan van deze vorm van duelleren de drang tot agressie oproept. De grens tussen ritueel geweld en echt geweld is altijd fragieler dan men denkt, en zeer afhankelijk van wijdere sociale verhoudingen. Zoals de recente ontsporingen nog eens illustreren, is de *thaginé* als culturele institutie onder de Surma altijd al een ongemakkelijke combinatie geweest van drang tot agressieve zelfbevestiging en zelfstandigheid van jongeren met de noodzaak van zelfbeheersing binnen de eigen etno-politieke groep.

Literatuur

- Abbink, J., 1995a. Disaster, relief and political change in southern Ethiopia: developments from within Suri society. In J. Sorenson, ed *Disaster and Development in the Horn of Africa*, pp 151-170 Basingstoke/London Macmillan
- Abbink, J., 1995b. Ritual violence: the Surma *sagine* duel as construction of sociality and sexuality. Paper for the 94th Annual Meeting of the American Anthropological Association, November 1995, Washington DC, USA.
- Beckwith, C. & A. Fisher, 1991. The eloquent Surma of Ethiopia. *National Geographic Magazine* 179(2): 77-99
- Linger, D.T., 1993. *Dangerous Encounters: Meanings of Violence in a Brazilian City*. Stanford: Stanford University Press.
- Otterbein, K.F., 1994. High armed combat. In: K.F. Otterbein, *Feuding and Warfare*, pp. 75-96. Amsterdam, etc : Gordon & Breach
- Turton, D., 1978. Territorial organisation and age among the Mursi. In: P.T.W. Baxter & Uri Almagor, eds, *Age, Generation and Time. Features of East African Age Group Systems*, pp. 95-131 London: C. Hurst & Co.